

Social classes betydning for pigers trivsel i folkeskolen

**Katrine Vraa Justenborg
og Line Landis Gustavsén**

Abstract

Denne artikel analyserer forholdet mellem social klasse og pigers trivsel i folkeskolen og fremhæver de uforløste potentialer, der er for at udvide forståelsen af trivsel, når social klasse inkluderes i analysen. Analysen viser, at snævre og utydelige normer for smag skaber mindre plads til forskellighed og kan forbindes med dårligere trivsel. Dette, fordi der er større sandsynlighed for at falde uden for klasserummets eksisterende normer. Omvendt er brede og tydelige normer i klasserummet forbundet med højere trivsel. Artiklen tager empirisk udgangspunkt i feltarbejde på to skoler med forskelle i social klasse, hvor den ene skole har en overrepræsentation af elever fra den lavere sociale klasse, og den anden skole har en overrepræsentation af elever fra middelklassen. Teoretisk anvendes Bourdieus (1984; 1987) begreber om social klasse og smag, Skeggs (2005) begreb om ejendele samt Lamont & Molnár (2002) om grænsedragning. Med afsæt i analysen tilbyder vi afslutningsvis en model, der kan anvendes i praksis til at få øje på normer for trivsel i relation til social klasse.

Emneord: social klasse, smag, trivsel, folkeskolen, grænsedragninger

Indledning

Alle kunne skelne mellem hvad man må, og hvad man ikke må, det Onde fra det Gode, værdierne kunne man aflæse i de andres blik på én. På tøjet kunne man skelne de små piger fra teenagerne, teenagerne fra de unge kvinder, mødrene fra bedstemødrene, arbejderne fra handelsfolket og kontorfolket. De ringe sagde om ekspeditricer og kontordamer der var for velklædte, "hun har hele sin formue på." (Ernaux, 2021: 46)

Sådan skriver den franske forfatter Annie Ernaux (f. 1940) i et skønlitterært format om starten af 1950'erne, hvor hun skildrer, hvordan sociale grupper differencerede sig værdimæssigt fra hinanden igennem adfærd, forbrug og livsstil. Historisk set har der altid eksisteret forskellige sociale grupper, hvor nogle er blevet vurderet som værende mere moralsk passende end andre. Ernaux skildrer i citatet, hvordan de rige vurderer kvinder fra den lavere sociale klasse

som upassende, hvis de er 'for' velklædte i relation til deres sociale status. Dermed viser hun, hvordan social baggrund har betydning for andres vurderende blikke. I sin forskning eksemplificerer Skeggs (2005), hvordan den unge ugifte mor blev betragtet som moralsk uacceptabel i England i 1980'erne. I dag tages i stedet moralsk afstand fra kvinder, der er højlydte, overdrevne, berusede, tykke, vulgære og festlige, fordi disse kvinder bliver genkendt som en gruppe af amoralske kroppe, der ikke kan finde ud af at styre sig (Skeggs, 2005). En pointe hos Skeggs (2005) er, at modstanden mod disse kroppe skyldes association med arbejderklassen. I en dansk kontekst ses samme afstandtagen til kroppe, der moralsk aflæses som tilhørende arbejderklassen, fx i en artikel af Aamann & Erlik (2023), hvor den tykke krop spontant aflæses som en arbejderklassekrop.

Formålet med denne artikel er at undersøge, hvordan kroppen som moralsk klassemarkør bliver en relevant tilføjelse til analyser af børn og unges trivsel. Dette er især relevant, fordi børn og unge selv peger på, at kroppen har afgørende betydning for deres trivsel (jf. Justenborg 2023). Samtidig er den aktuelle trivselsforskning ofte blind for kroppens og social klasses betydning for trivsel. Shilling (2005) beskriver blandt andet, at den dominerende forskning på området negligerer vigtigheden af levede erfaringer, kropsliggjort viden og institutioners indflydelse på kroppen og i stedet prioriterer biologiske og kognitive aspekter. For at belyse disse forhold inddrager vi empirisk materiale fra to skoler med forskelle i social klasse. Ifølge Bourdieu og Passeron (1977) får social klasse en særlig betydning i skolesystemet, hvor institutionelle normer ofte favoriserer middelklassens adfærd, kulturelt forbrug og livsstil på bekostning af andre sociale klassers livsstilsformer, hvilket desuden er dokumenteret både nationalt og internationalt (Bourdieu & Passeron, 1977; Aamann, 2017; Calarco, 2018; Skeggs, 1997; 2004; 2005). Justenborg et al. (2021) bygger videre på Bourdieus arbejde fra 1984 og illustrerer sammenhænge mellem elevers kulturelle forbrug og deres trivsel i den danske folkeskole, hvor kulturelt forbrug anskues som *smag* og *smagspræferencer*. Denne forståelse gør vi også brug af i denne artikel, hvorfor smag bliver centralt for analysen. Bourdieu (1984: 468) beskriver smag som: "a practical mastery of distributions which makes it possible to sense or intuit what is likely (or unlikely) to befall – and therefore to befit – an individual occupying a given position in social space". Med denne definition argumenterer vi i artiklen for, at forskelle i smag knytter sig til forskellige sociale positioner, hvilket igen knytter sig til forskelle i social klasse. En nærmere uddybning af vores teoretiske afsæt præsenteres i afsnittet om teori.

Trivselsforskning

Selvom der findes meget skøn- og faglitteratur, som beskriver sociale klasseforskelle, er der i dag ikke nok fokus på social klasse og dens ulighedsskabende mekanismer, og som nævnt er dette især fraværende inden for trivselsforskningen. Det er et problem, fordi klasserelateret ulighed bliver produceret på daglig basis, men ikke nødvendigvis anerkendes som ulighedsskabende i

videnskabelige sammenhænge (Lamont, 2023; Skeggs 2004). Det er derfor helt essentielt at genetablere klassebegrebet i forskning om trivsel for at forstå, hvordan trivsel ser ud hos børn og unge, der ikke er positioneret socialt som middelklasse. Aktuelt indikerer trivselsforskningen overordnet, at det er den brede gruppe af unge, der har oplevet forringelse i deres trivsel igennem de sidste 15 år (se fx Madsen et al., 2022; Rasmussen et al., 2019; UVM, 2023). Denne forskning har imidlertid ikke blik for, hvordan unge fra den lavere sociale klasse potentielt kan blive dobbelt udsat i forhold til trivsel. Dobbelt udsathed refererer her til, at visse grupper af unge oftere kæmper med både traditionelle risikofaktorer som fattigdom, psykisk sygdom, misbrug, og omsorgssvigt, samt nyere udfordringer relateret til præstation (Görlich et al., 2019). Dette bekræfter den forskningsmæssige tendens til at overse social ulighed i sundhed inden for en dansk kontekst (jf. Grønbæk, 2017). Derudover er trivselsforskningen i dag overvejende domineret af en sundhedsfaglig forskningstradition (Justenborg, 2023: Thingstrup & Marschall, 2019). Inden for denne tradition måles trivsel ofte ved brug af surveys, hvor individet vurderer egen trivsel ud fra deduktive principper (se fx Madsen et al., 2022; Rasmussen et al., 2019; UVM, 2024). Denne type data muliggør at kortlægge brede mønstre af trivsel og tendenser i trivsel over tid. Samtidig lægger denne tradition op til, at trivselsproblematikker løses ved at styrke individets udholdenhed (*grit*) og modstandskraft (*resiliens*) overfor potentiel mistrivsel (Lamont, 2023). Nationalt og internationalt problematiserer sociologer denne tilgang til trivsel, såfremt denne tilgang står alene (e.g. Calarco, 2018; Harvey, 2022; Lamont, 2023; Wistoft 2019). Lamonts (2023) kritik går på, at udholdenhed og resiliens ikke bestemmes af individets egen vilje, men snarere er udtryk for adgang(e) til materielle ressourcer, sociale netværk, geografisk placering, narrativer og institutionel tilknytning. Med andre ord er de omkringliggende forhold rundt om de unge afgørende for de unges trivsel. Lamont (2017) beskriver desuden, at forskningen overser processer af anerkendelse (*recognition*) og værdighed (*worth*) blandt grupper fra den lavere sociale klasse, hvorfor vi med denne artikel tilstræber at anerkende elever fra den lavere sociale klasse igennem synliggørelse af deres trivsel. Således udfylder vi et 'anerkendeshul' (*recognition gap*), der ellers tages for givet i den dominerende trivselsforskning, hvor vi fremanalyserer to grupper af elevers smagspræferencer – en fra den lavere sociale klasse og en fra middelklassen – og anerkender dermed de særlige forhold, der gør sig gældende for de forskellige gruppers måde at skabe trivsel på inden for rammerne af den danske folkeskole.

Teori

I denne artikel trækker vi på en række begreber, der er udviklet med afsæt i Bourdieus arbejde med social klasse. For Bourdieu (1984; 1987) er social klasse et teoretisk konstrueret begreb, der giver forskeren mulighed for at opstille principper for forskelle i livsstile, hvor mønstre af smagspræferencer afslører social klasse, idet de knytter sig til bestemte positioner i det sociale rum. Det betyder, at social klasse analytisk kan aflæses ved at undersøge gruppers tøjvalg,

kropsidealer og forhold til mad, idet personers smag udtrykkes herigennem. Smag er på den måde formet af, og formende for, habituelle og sociale forhold, hvor smag forhandles i relation til de livsomstændigheder og sociale kontekster, en person er en del af. En persons smagspræferencer er på den måde udtryk for, at personen er indskrevet i sociale rum, hvor forskelle i smag afspejler smagens objektive indskrivning i kroppen (Bourdieu, 1987).

I tråd med Bourdieus begreb om smag anvender Skeggs (2005) begrebet ejendele (*properties*). Med dette begreb viser hun, hvordan ejendele tillægges særlige kulturelle betydninger, når personer gør brug af dem, og hvordan ejendele anvendes til at forhandle værdi. Det kan for eksempel være, når en pige fra 9. klasse investerer tid og ressourcer i at købe et par sko. I et sådan tilfælde vil pigen skulle forholde sig til forskellige elementer såsom skoens pris, skoens mærke, skoens holdbarhed, skoens popularitet mm. Skoene går således fra at eksistere som en ting til at indgå i en relation til pigen. Denne relation er samtidig medvirkende til, at skoene bliver en del af pigens smag, og vil understøtte eller skubbe til hendes klassetilhørsforhold, fordi andre vil forstå hende i relation til de nyindkøbte sko.

I Bourdieus begreber er der indlejret en inter-relational logik, hvilket nødvendiggør, at smag producerer afsky: ”In matters of taste, more than anywhere else, all determination is negation; and taste are perhaps first and foremost distastes, disgust provoked by horror or visceral intolerance (‘sick-making’) of the tastes of others” (Bourdieu, 1984: 46). Med citatet ses, hvordan smag ikke eksisterer neutralt, men i relation til andre livsstile, der symbolsk signalerer værdi, der kan opleves som værende i modsætning til egen livsstil og præferencer for smag. Det betyder også, at smag er formet i relation til det felt, eller subfelt, smagen produceres indenfor. Når vi refererer til felt, mener vi det overordnede felt af uddannelse, hvor sociale rum kan forstås som afgrænsede subfelter inden for det overordnede felt af uddannelse. Heraf udgør de konkrete skoler subfelterne på et empirisk niveau.

I forlængelse af Bourdieus argument om, at feltet former præferencer for smag, lader vi os desuden inspirere af Lamont & Molnárs (2002) begreb om grænsedragninger (*boundary work*), der ligeledes er blevet anvendt til at undersøge social klasse. I deres definition af grænsedragninger skelner de mellem sociale og symbolske:

Social boundaries are objectified forms of social differences manifested in unequal access to and unequal distribution of resources (material and nonmaterial) and social opportunities (...) Symbolic boundaries are conceptual distinctions made by social actors to categorize objects, people, practices, and even time and space. They are tools by which individuals and groups struggle over and come to agree upon dimensions of social relations, as

groups compete in the production, diffusion, and institutionalization of alternative systems and principles of classifications.
(Lamont & Molnár, 2002: 168)

Sociale grænsedragninger refererer på den måde til de faktiske og objektive forskelle imellem grupper i samfundet, som skaber privilegier og muligheder, hvorimod symbolske grænsedragninger eksisterer mere abstrakt og får sin værdi af de sociale aktører inden for et givent felt. I relation til artiklens empiri eksisterer de sociale grænser på skoleniveau, hvor elever på en skole har færre privilegerer sammenlignet med elever på en anden skole, hvorfor disse sociale grænser er producerende for skel mellem den lavere sociale klasse og middelklassen. De sociale grænser er derfor et objektivi forhold, vi ikke analyserer, men blot beskriver. Anderledes forholder det sig til de symbolske grænsedragninger, som vi analyserer som forskelle i de to elevgruppers smag (af trivsel). Dette fordi smag udtrykkes som principper af klassifikationer inden for rammerne af de to skoler og tydeliggør, hvorledes social klasse eksisterer som forskelsgørende princip, der påvirker elevernes trivsel. Med grænsedragninger synliggøres det derfor, hvordan smagspræferencer er informeret af grænser i feltet.

Metode

Det empiriske materiale til denne artikel blev indsamlet i forbindelse med etnografisk feltarbejde udført af Justenborg i 2019 i forbindelse med ph.d.-afhandlingen 'Vurdere(n)de Elevkroppe' (jf. Justenborg 2023). Feltarbejdet bestod af 12 nedslag ligeligt fordelt i 5., 7. og 9. klasse på to folkeskoler, her benævnt Agneshøj Skole og Baldervangsskolen. Feltarbejdets formål var at undersøge brede perspektiver på elevens sundhed og trivsel i skolen og havde en eksplorativ karakter. For at understøtte det eksplorativ format anvendte Justenborg forskellige metoder under feltarbejdet (jf. Spradley, 1980); observationsnoter, skitsetegninger af elevernes bevægelser samt hverdagsinterviews. Skolerne er valgt med afsæt i teoretiske forventninger om sociale klasseforskelle baseret på skolernes elevsammensætning og forskelle i elevernes forældres kulturelle og økonomiske ressourcer (jf. Bourdieu & Passeron 1977; 1984; 1988). Her repræsenterer Agneshøj Skole elever fra den lavere sociale klasse og Baldervangsskolen elever fra middelklassen. Udgangspunktet i de tre klassetrin (5., 7. og 9.) er valgt på grund af antagelser om, at sociale klasseforskelle i elevernes trivsel vil træde tydeligere frem empirisk, hvis der er afstand mellem klassetrinnene (Bourdieu, 1984). For at sikre elevernes anonymitet er detaljer og geografiske forhold for de to skoler ikke beskrevet. Vi tager desuden forbehold for, at vi ikke kender de enkelte elevs klassebaggrund, idet klassemarkører er baseret på lærernes beskrivelser af eleverne og anonyme spørgeskemadata om elevernes forældres indkomst, uddannelsesbaggrund og boligforhold.

Den metodiske ambition har været at synliggøre hidtil oversete trivselsskabende og udfordrende processer hos elever fra den lavere sociale klasse, så de på sigt får den rette anerkendelse og værdi i samfundet. Bacevic (2023) har undersøgt, hvordan forskere betragter nogle personer som værdige epistemiske subjekter, hvor andre utilsigtet betragtes som mindre værdige. Denne tanke er inspireret af Lamonts (2009) arbejde med epistemologiske stilarter og forskeres habituelle dispositioner, hvor hun argumenterer for, at forskere nemt kan komme til at glide ind i homofili. Det betyder, at forskere værdisætter personer, der socialt og kulturelt ligner dem, højere end personer, der ikke gør. Fordi forskere ofte har middelklassebaggrunde, har det som konsekvens, at middelklassens perspektiver oftere bliver repræsenteret i forskningen sammenlignet med de øvrige klassers (Lamont, 2009; Stage, 2024). Med inspiration i Lamont (2023) vil vi forsøge at synliggøre og legitimere nogle stemmer, der ofte bliver overset i forskningen. I dette tilfælde er det piger i mindre privilegerede positioner. I tråd hermed søger vi at udfordre de værdisæt, vi som forskere selv repræsenterer, og nævner her, hvilke sociale baggrunde vi selv repræsenterer; Justenborg er opvokset i den lavere sociale klasse og Landis som en del af den lavere middelklasse. Vores forskellige klassebaggrunde gør os i stand til at udfordre hinandens habituelle antagelser frem for at producere en epistemisk homofili.

Analyse

I den følgende analyse undersøger vi, hvordan piger fra Agneshøj skole og Baldervangsskolens smag og smagspræferencer kommer til udtryk empirisk i relation til de normer, der eksisterer på de respektive skoler. I den forbindelse viser vi, hvordan smag er med til at konstruere bestemte normer inden for et afgrænset socialt rum, og hvordan normer på forskellige måder skubber til elevernes trivsel.

I det følgende eksempel er Justenborg på besøg i 7. klasse på Agneshøj Skole. I sine feltnoter har hun skrevet:

Jeg går hen til en gruppe piger, som står sammen i et af klasse-lokalets hjørner og taler sammen. Samtalen udvikler sig til at handle om kropsidealer, og her fortæller en af pigerne, at: ”man gerne vil have markeret mave, tynde ben og fylde i numsen”. En anden pige fortæller: ”jeg vil ikke have brede hofter”, hvortil en tredje siger: ”jeg synes, at timeglasfigur er pænt. Kylie Jenner [amerikansk medie-personlighed] er ret flot”. Den første pige siger: ”Ja, det synes jeg også. Men det er vigtigt, at det ikke er plastic. Man kan sagtens træne for at se ud som Kardashians [amerikansk kendis-familie], så man behøver ikke plastic”. Den anden pige fortsætter: ”Man skal kun ændre ved de ting, som man kan ændre naturligt. Som man kan træne sig til”. Den tredje pige

siger herefter: "Nogle ting må gerne være kunstige. For eksempel negle eller vipper". De andre piger nikker, og en tilføjer: "Ja, men jeg kan ikke lide kunstige negle. Det er pænt til andre", hvorefter hun smiler til en af pigerne i gruppen. Den tredje af pigerne fortæller senere, at det er ret mærkeligt, når en kvinde har store muskler, hvorefter den første pige tilføjer: "Ja, men selvom man ikke vil have en overvægtig krop, så vil man hellere være en tyk og glad pige, som har det godt med sig selv end en pille-pige". Jeg spørger, hvad en pille-pige er, og pigen svarer: "Ja, altså man skal ikke tage piller. Eller stoffer".

Observationen viser, hvordan en gruppe piger, der alle indgår i den samme hverdagspraksis, opstiller forskellige normer for kvindekroppen. Det kommer til dels til udtryk, som de måder pigerne fremhæver forskellige kropsformer, hvor både 'fylde i numsen', 'timeglasfigur' og ikke at ville 'have brede hofter' bliver anset som værdifulde måder at have kroppen på. Deres udtalelser viser også, hvordan det er legitimt at udtrykke smagspræferencer overfor både kunstige negle og naturlige negle. Pigerne udtrykker således flere idealer for kropsligt udseende og muliggør at normer sameksisterer. Dette tolker vi som udtryk for en vis bredde i de normer, pigerne tager del i og er medskabende af. Observationen antyder også mere ensartede idealer for kvindekroppen. Pigerne udviser en fælles afsmag over for både den tykke og den meget muskuløse kvindekrop. Samtidig udviser de en fælles smagspræference overfor en 'markeret mave' og regulering af kroppens udseende igennem træning, idet pigerne mener, at man 'sagtens' kan opnå et bestemt udseende uden brug af kirurgi. På den måde tager de ansvar for deres kroppe udseende og gør kroppen til et individualistisk kropsprojekt. Lignede pointer findes hos anden forskning på området (se fx Görlich et al., 2019; Katznelson et al., 2021; Larsen et al., 2020; Madsen 2018), som viser, hvordan en individualiseret præstationskultur kan have en negativ indflydelse på unges trivsel. Jeppesen et al. (2020) og Korsgaard et al. (2021) demonstrerer desuden, hvordan især unge piger påtager sig urealistiske ansvarsfølelser for eget udseende, hvilket bidrager til en usund sammenlignings- og konkurrencekultur, der efterlader en følelse af ikke at være god nok. Selvom pigerne betragter deres krops udseende som deres eget ansvar, nævner pigerne også, at de hellere vil 'være en tyk og glad pige' end 'en pille-pige'. Pigerne fra Agneshøj Skole udtrykker med dette udsagn afsmag overfor indtag af piller og stoffer, men udviser også kendskab til den negative indflydelse, dette kan have på en persons liv. Ved at sammenligne en 'pille-pige' med en tyk krop, udviser pigerne kendskab til erfaringer med kroppen, som eleverne fra middelklassen ikke overvejer på noget tidspunkt i materialet.

I den næste observation er Justenborg på besøg i en 5. klasse på Baldervangsskolen. Hun observerer, at flere af pigerne i klassen har nogle ens armbånd på, men at ikke alle pigerne har et armbånd på. Justenborg tager kontakt til to piger med armbånd på og spørger:

"Jeg kan se, at flere af jer har samme armbånd på [peger på en piges håndled]. Er det et særligt armbånd, eller hvordan?" En pige kigger på sit håndled, rører ved sit armbånd og svarer: "Ja, det er et Kknekki-armbånd. Det er købt i Bahne". En af de andre piger viser mig sit armbånd, som har en anden farve end den første piges, men der står også 'Kknekki' på. Den anden pige siger: "man kan også købe nogle billige i H&M, men de her er købt i Bahne". Jeg spørger, om armbåndene, de har, så er dyrere, eller hvordan, og en anden pige svarer: "ja, de koster 25 kr. Altså, det er jo ikke dyrt, men de andre er fake". Jeg siger: "arh okay", og spørger, om det også er okay at tage armbåndene på fra H&M". Den anden pige svarer: "altså ja, man skal bare tage dem på, man helst vil". Jeg spørger, om det også gælder, det tøj man har på, og om der er noget tøj, de synes, er sejere end andet". Pigerne fortæller enstemmigt, at "man bestemmer selv, hvad man vil have på". Første pige uddyber: "man skal tage det tøj på, man føler sig bedst tilpas i". "Okay, så der er ikke noget tøj, der er federe end andet?" spørger jeg, hvortil anden pige svarer: "nej, det synes jeg ikke, man kan sige", og første pige gentager: "det bestemmer man selv".

Pigernes udsagn i denne observation kan umiddelbart tolkes som holdninger, der er med til at skabe nogle brede og inkluderende normer for, hvordan eleverne kan og må gå klædt i klassen. Hvis vi undersøger udsagnene i relation til pigernes adfærd, forekommer det imidlertid anderledes. Pigernes retorik om, at 'man bestemmer selv, hvad man vil have på', og 'man skal tage det tøj på, man føler sig bedst tilpas i', følger en inkluderende norm om, at der skal være plads til alle, og at alle smagspræferencer er lige meget værd. Disse udsagn er i modstrid til de smagspræferencer, de udviser, når de køber og går med de dyrere armbånd fra Bahne. Ved kropsligt at udvise smag overfor armbåndene fra Bahne, viser de samtidig en fælles afsmag overfor armbåndene fra H&M, men også overfor ikke at have armbånd på. At være genstand for andre elevers bedømmelser og bagtale er ikke ønskværdigt, da det potentielt kan udstøde en fra fællesskabet, og fællesskabet er en vigtig faktor i ungdomsliv (Bruselius-Jensen et al., 2023). På den måde er pigernes udtalelser strategisk fordelagtige, men de er også med til at skabe usynlige normer for legitime måder at have og udtrykke sin krop i klassen på. Skeggs begreb om ejendele kan også anvendes til at forklare, hvordan pigerne bruger deres armbånd til at forhandle værdi, idet de to armbånd

tillægges forskellige kulturelle betydninger. Observationen afspejler på den måde, hvordan ejendele fungerer som kulturelle markører, der får betydning for ens sociale positioneringsmuligheder i klassen.

Da Justenborg senere er på besøg i 7. klasse på samme skole, Baldervangsskolen, observerer hun, at de fleste piger går med spinkle halskæder i enten guld eller sølv. Dette giver anledning til at spørge en gruppe piger indtil deres halskæder:

Første pige siger: ”ja, de er lidt for at vise personlighed”, og en anden pige siger: ”ja. Alle ønsker sig et dagmarkors til deres confirmation. Hvis man altså ikke har et i forvejen”. Jeg fortæller pigerne, at jeg kan se, at der er mange, der har de samme sneakers, og en pige siger: ”haha ja, det er rigtigt. Vi har også alle sammen en DAY-taske til idræt”, og en anden pige siger: ”ja, og en cowboyjakke i enten blå eller sort”. Første pige fortsætter: ”ja, vi kan godt komme til at tage hinandens tasker eller jakker. Det er sket flere gange”. Jeg observerer dog, at ikke alle pigerne har en sådan taske eller jakke.

Af observationen antydes det, at den første pige forbinder det at bære et dagmarkors, som en måde at vise personlighed på. Samtidig fortæller en anden pige, at ’alle ønsker sig et dagmarkors’. Pigerne peger på den måde på en særlig personlighed eller smagspræference, som de ønsker at udtrykke kropsligt. Som en del af sin teoretiske ramme trækker Lamont på Honneth, der beskriver anerkendelse som en forudsætning for menneskelig udvikling og trivsel. Her defineres anerkendelse som ”a social act by which the positive social worth of an individual or group is affirmed or acknowledged by others” (Lamont, 2017: 423). Til denne definition tilføjer Lamont (2023), at værdighed og anerkendelse har en lige så afgørende betydning for personers trivsel på niveau med materielle ressourcer. Fordi de materielle ressourcer, dagmarkorset, DAY-taskerne og cowboyjakkerne, er forbundet med adgang til et særligt (klasse)fællesskab, hvor disse ressourcer anerkendes, bliver pigernes smagspræferencer afgørende for deres trivsel i klassen. Observationen viser også, at det er nogle meget specifikke materialiteter, der giver anerkendelse. Smagspræferencer for andre materialiteter kan derfor have som konsekvens, at personer udelukkes fra fællesskabet i 7. klasse på Baldervangsskolen. De relativt snævre normer for smag, der er observeret blandt denne gruppe piger, gør det vanskeligt for elever med andre smagspræferencer at opnå samme grad af anerkendelse. Samtidig tolker vi disse normer som udtryk for en særlig middelklassesmag, hvorfor elever fra andre sociale klassebaggrunde, men også med ikke-kristne overbevisninger, ikke bliver i stand til at positionere deres smagspræferencer som anerkendelsesværdige i denne 7. klasse.

Nedenfor er der desuden et eksempel fra samme 7. klasse på Baldervangsskolen, hvor en anden gruppe piger taler om deres forhold til mærketøj:

En pige forklarer: "Vi går ikke rigtig op i mærketøj. Men det skal jo være pænt". En anden pige siger: "ja, for eksempel havde jeg en grå hoodie på, hvor der var et lille bitte mærke på brystet, men alle kom bare hen og gav mig komplimenter for den. Selvom det bare var et lille mærke". En tredje pige fortæller: "Det er mega kikset at gå i fake tøj". Jeg spørger, hvad fake betyder, hvortil hun svarer: "det betyder, at tøjet er en kopi af et dyrt mærke". Den første pige siger "ja, har I set den jakke X [dreng] har? Den er fake". De andre piger udbryder fælles: "What?" og den tredje pige siger: "Jeg troede seriøst den kostede 3000". Den første pige svarer: Ja, men den er fake".

Samtalen viser, hvordan pigerne tager socialt afstand til tøj, de beskriver som 'fake'. Denne afstandtagen står i kontrast til deres indledende udtalelse om, at de ikke rigtig går op i mærketøj. Det indikerer, på samme måde som hos 5. klasses eleverne på samme skole, at der ikke er overensstemmelse mellem det, pigerne siger, og det der faktisk er på spil. Det kan derfor være svært at identificere og adoptere den anerkendelsesgivende smag, der giver anerkendelse i klassen. Ifølge Skeggs (2005) har personer fra middelklassen det privilegie, at de kan vinde socialt ved at udtrykke afsky. Hvis en person fra den lavere sociale klasse udtrykker afsky, kan dette potentielt afsløre personens 'dårlige smag', hvorimod en person fra middelklassens afsky i højere grad vil resonere med en dominerende samfundsdiskurs, hvilket derfor vil kunne medføre en regulering (Skeggs, 2005). På den måde kan pigernes afsky af 'fake' tøj være med til at regulere den norm, der eksisterer i klassen (og på skolen), hvilket kan skabe mistriksel hos de elever, der ikke er i stand til at udtrykke en tilsvarende smag. Samtidig vidner pigernes fremhævnelse af, hvordan et 'lille bitte' mærke kan skabe positiv anerkendelse fra de andre klassekammerater, om at koderne for smag i klassen eksisterer relativt utydeligt. God smag udtrykkes på måder, så nogle får øje på den – men ikke alle.

Justenborg observerer også en samtale om tøj hos 9. klasse på Agneshøj Skole. Under en lektion sidder en større gruppe elever af blandet køn i en stor hjørnesofa uden for klasselokalet. Justenborg tager plads på en stol foran sofaen og noterer:

En pige fortæller: "Jeg kan godt lide tøj, men jeg kunne aldrig finde på at bruge mange penge på det". En dreng siger: "nej seriøst, der er en af drengene fra klassen, han har købt en jakke til 8000 kr. Det er jo for sindssygt". Pigen siger: "Ja. Jeg køber tøj i Illum, Zara og Magasin. De har gode mærker". En anden pige

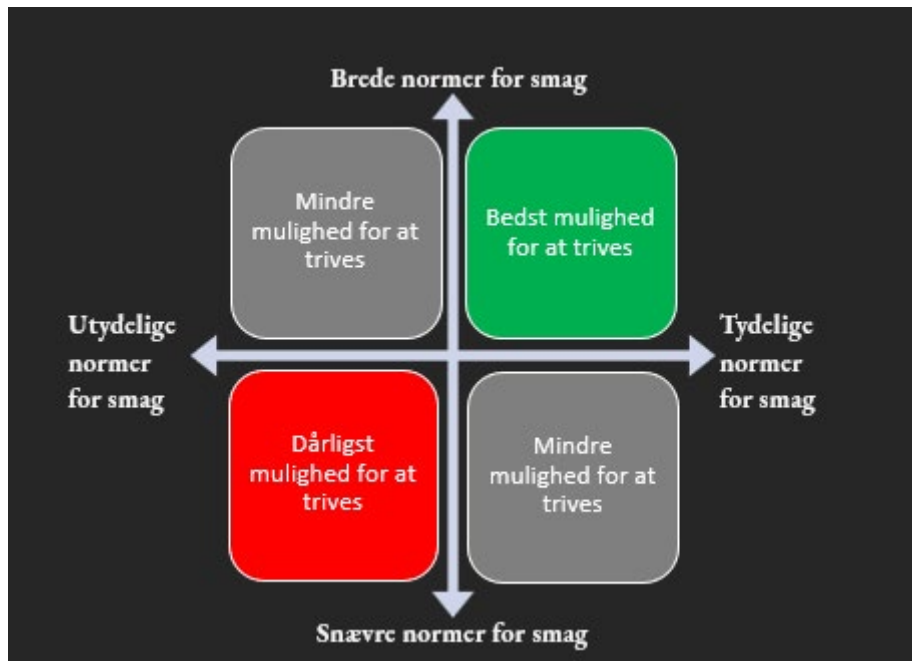
nikker og siger, at "Man skal heller ikke købe alt for billigt tøj. Eller genbrug", hvortil den første pige siger "Nej genbrug er ikke min stil". En anden dreng overhører samtalen og kommer hen til os: "Jeg går ikke op i mit tøj, for jeg har ikke nogen penge. Min far spørger også hele tiden, hvornår jeg får et job". De andre elever griner.

Denne observation indikerer, hvordan der eksisterer en bredere norm for, hvordan eleverne kan udtrykke deres smag gennem deres påklædning. Denne pointe følger samme tendens som den fundet hos pigerne fra 5. klasse på samme skole. Den bredere norm skal her ikke forstås som ubegrænset, idet eleverne i observationen ovenfor forhandler symbolske grænser i relation til tøjs værdi. Pigerne trækker grænser for, hvornår tøj er for dyrt (jf. jakken til 8000 kr.) samt hvornår tøj betragtes som mindre værdifuldt (genbrug). Af observationen ses det også, at pigerne kan 'lide tøj', hvilket står i modsætning til en af drengenes udsagn, hvor det anses som legitimt ikke at gå op i tøj af økonomiske årsager. En pige fortæller også, hvad de 'gode mærker' er, og hvor de kan købes, hvilket er med til at synliggøre normer for smag i klassen.

Opsamlende på analysen

Analysen vidner om, at der er et uforløst potentiale i at udvide forståelsen af trivsel ved at inddrage social klasse i analyserne. Potentialet består i, at snævre og utydelige normer for smag efterlader mindre rum til forskellighed, hvilket kan begrænse mulighederne for trivsel, da det samtidig øger sandsynligheden for at falde uden for normen. Selvom der findes grænser for smag blandt elever fra den lavere sociale klasse, er sandsynligheden for ikke at trives (på denne baggrund) mindre, fordi disse grænser er tydeligere og bredere.

De empiriske fund og efterfølgende analyser fremhæver to aspekter af normer for smag, der synes at påvirke elevernes trivsel. Baseret på disse analyser har vi konstrueret en model (*Model 1*), der illustrerer forholdet mellem smag og trivsel. Det første aspekt omhandler bredden af normer for smag (vertikale pile), hvor brede normer er repræsenteret af den øverste pil, og snævre normer af den nederste pil. Det andet aspekt vedrører (u)tydeligheden af normer (*horisontale pile*), hvor den venstre pil angiver normer, der er utydelige og svære at afkode, mens den højre pil repræsenterer normer, der er tydelige og lette at forstå. Modellen har til formål at visualisere, at jo bredere og tydeligere normerne er at forstå for eleverne, desto bedre er deres muligheder for at trives i klassen. Vi vil desuden gerne understrege, at denne pointe ikke bør opfattes deterministisk, men derimod som en inspiration til, hvordan trivsel kan genkendes og analyseres i en skolekontekst.

Model 1: Forhold mellem smag og trivsel

Konklusion

Artiklen viser, hvordan vi, ved at tilføje social klasse til analyser af trivsel, får blik for, hvordan social klasse skubber til trivsel på forskellige måder blandt forskellige elevgrupper i folkeskolen. Empirien viser, hvordan koder for smag fremgår tydeligere og bredere blandt elever fra den lavere sociale klasse sammenlignet med eleverne fra middelklassen. Når observationerne fra de to skoler sammenlignes, bliver det endvidere synligt, hvordan normer for smag manifesterer sig på forskellige måder i relation til social klassebaggrund og de specifikke normer, der eksisterer på skolerne. På Agneshøj Skole er det legitimt at udvise præferencer overfor flere kropstyper og tøjmærker, hvor det på Baldervangsskolen er specifikke smykker og mærker, som definerer 'god smag' og anerkendelsesværdige måder at se ud på. Med andre ord er der relativt brede og synlige normer for smag på Agneshøj Skole, mens der er mere snævre og utydelige normer på Baldervangsskolen.

Analysen giver konkrete eksempler på, hvordan både snævre og brede normer kan se ud blandt piger i folkeskolen. Model 1 i artiklen kan anvendes som inspiration til at fremme trivsel i skolen, idet den kan give praktikere blik for, hvilke normer for smag, der eksisterer i en specifik skolekontekst. Modellen kan dermed hjælpe med at øge bevidstheden om de eksisterende normer blandt eleverne og indikere, hvordan der kan arbejdes med trivsel.

Vi vil slutte af med nogle opmærksomhedspunkter, der er særligt rettet mod praktikere. Analysen antyder nemlig også, at elever, der er vant til brede og tydelige normer, formegentlig vil slå sig på normer i overgange til andre normer, som er mere snævre og utydelige. Et tænkt eksempel kunne være, hvis en elev fra den lavere social klasse skal starte på en STX, hvor koder for smag formegentlig vil være mere snævre og utydelige, end eleven er vant til. For at undgå, at eleven slår sig for meget, er det derfor nødvendigt, at der arbejdes med normer for smag i et sådan klasserum, så eleven ikke føler sig fremmedgjort overfor de eksisterende normer.

Et andet opmærksomhedspunkt artiklen rejser er, hvorvidt de nuværende forskningsmetoder, der måler trivsel, er i stand til at indfange trivsel blandt elever fra den lavere sociale klasse. Lidt skarpt kunne man argumentere for, at mens vi er blevet bedre til at identificere middelklassens (mis)trivsel, er vi samtidig blevet dårligere til at få øje på de forhold, der skaber trivsel og mistrivsel hos børn og unge fra den lavere sociale klasse. Denne tendens gør det vanskeligere at opdage de trivselspotentialer, der er blandt sidstnævnte gruppe, hvorfor det fortsat er nødvendigt at interessere sig særligt for social klasse i analyser af trivsel.

Katrine Vraa Justenborg, Postdoc, Center for Ungdomsforskning, institut for kultur og læring, Aalborg Universitet

Line Landis Gustavsen, Erhvervs-ph.d.-studerende, Center for Ungdomsforskning, institut for kultur og læring, Aalborg Universitet

Litteraturliste

Aamann, I.C. (2017). *Kampen for det sociale renommé. – Foreldreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv*. Ph.d.-afhandling, Roskilde: Roskilde Universitet.

Aamann, I.C. & Erlik, M. (2023). 'Am I that bad?': Middle-class moralism and weight stigma towards parents of children with higher weight. *Children & Society*, 23:00, 1-17. DOI: 10.1111/chso.12779

Bacevic, J. (2023). Epistemic injustice and epistemic positioning: Towards an intersectional political economy. *Current Sociology*, 71(6), 1122–1140. DOI: 10.1177/001139212111057609

Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Bourdieu, P. (1987). What makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups. *Berkeley Journal of Sociology*, 32: 1-17.

Bourdieu, P. (1988). *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications Inc.

Bruselius-Jensen, M., Sørensen, N.U., Katznelson, N. (2023). *Fællesskaber i ungdomslivet. Når de gør godt, og når de gør ondt*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Calarco, J.M. (2018). *Negotiating opportunities. How the Middle Class Secures Advantages in School*. New York: Oxford University Press.

Ernaux, A. (2021). *Årene*. København: Gads Forlag.

Grønbæk, M. (2017). Social ulighed i sundhed. Fra Vugge til Grav. In N. Ploug (ed.). *Social arv og social ulighed* (pp. 145-165). København: Hans Reitzels Forlag.

Görlich, A., Katznelson, N., Pless, M., Graversen, L. (2019). Ny Udsathed i Ungdomslivet – 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge. København: Hans Reitzels Forlag.

Harvey, P.F. (2022). "Make Sure You Look Someone in the Eye": Socialization and Classed Comportment in Two Elementary Schools. *American Journal of Sociology*, 127(5): 1471-1454.

- Jeppesen, P. Obel, C., Lund, L., Madsen, K., Nielsen, L. & Nordentoft, M. (2020): *Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år – forekomst, udvikling og forebyggelsesmuligheder*. Vidensråd for Forebyggelse, København.
- Justenborg, K.V. (2023). *Vurdere(n)de Elevekroppe. Et Mixed Methods-studie af Kroppes Interrelationelle Betydning for Elevers Sundhed og Trivsel i Folkeskolen*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Justenborg, K.V., Sager, N., Larsen, K. & Frederiksen, J.T. (2021): Folkeskolens sociale rum af trivsel. Hvordan er oplevelser af og med kroppen med til at skabe forskelle i adgang til trivsel blandt elever i 5., 7. og 9. klasse i den danske folkeskole. *Praktiske grunde* (2): 15-40.
- Katznelson, M., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L. & Sørensen, N. (2021): *Ny udsathed: Nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel* i Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning. Oslo: Universitetsforlaget Oslo.
- Korsgaard, S., Bom, M., Jerichow, R., Svendsen, A., Pedersen, M., Stribæk, K., og Kjeldsen, C. (2021): *Selvskade – et fysisk udtryk for psykisk mistrivsel blandt børn og unge*. Online: Børns Vilkår og TrykFonden.
- Larsen, K., Hindhede, A.L., Larsen, M.H., Nicolaisen, M.H. and Henriksen, F.M. (2020). “Bodies need yoga? No plastic surgery! Naturalistic versus instrumental bodies among professions in the Danish healthcare field.” *Social Theory and Health*.
- Lamont, M. (2023). *Seeing Others. How Recognition Works – And How It Can Heal a Divided World*. New York: First One Signal Publishers.
- Lamont, M. (2017). Addressing Recognition Gaps: Destigmatization and Reduction of Inequality. *American Sociological Review* 83(3), 419-444. DOI: 10.1177/0003122418773775
- Lamont, M. (2009). *How professors think: Inside the curious world of academic judgment*. Harvard: Harvard University Press.
- Lamont, M., & Molnár, V. (2002). The Study of Boundaries in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 28(1): 167–195. DOI: 10.1146/28.110601.141107
- Madsen, K.R., Román, J.E.I., Damsgaard, M.T., Holstein, B.E., Kristoffersen, M.J., Pedersen, T.P., Michelsen, S.I., Rasmussen, M. & Toftager, M. (2022): Skolebørnsundersøgelsen 2022. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt skoleelever i 5., 7. og 9. klasse i Danmark. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.
- Madsen, O.J. (2018): *The psychologization of society – on the unfolding of the*

therapeutic in Norway. London: Routledge.

Rasmussen, M., Kierkegaard, L., Rosenwein, S.V., Holstein, B.E., Damsgaard, M.T. & Due, P. (2019). *Skolebørnsundersøgelsen 2018 - Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark*. København: Statens Institut for Folkesundhed.

Shilling, C. (2005). *The Body in Culture, Technology and Society*. London: SAGE Publications.

Skeggs, B. (1997). *Formations of class and gender: Becoming respectable*. London: SAGE publications.

Skeggs, B. (2004). *Class, self, culture*. Abingdon, London: Routledge.

Skeggs, B. (2005). The Making of Class and Gender through Visualizing Moral Subject Formation. *BSA Publications Ltd*, 39(5): 965-982. DOI: 10.1177/0038038505058381

Spradley, J.P. (1980). *Participant Observations*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Stage, J.T. (2024). *Struggles for Getting Involved – A Critical Examination of Collaborative Endeavors in Danish Health Research*. Roskilde: Roskilde University.

Thingstrup, S.H. & Marschall, A. (2019). Trivselsbegrebet mellem politik, pædagogik og praksis. I A. Marschall & S.H. Tingstrup (red.). København: Akademisk forlag, s. 17-32.

UVM. Tilgået online d. 04.03.24 på: <https://uddannelsesstatistik.dk/Pages/Reports/1792.aspx>.

Wistoft, K. (2019). Trivselsdiskurser. In M. Sederberg & M.N. Stolpe (eds.). *Børn og unges trivsel. Et tværprofessionelt ansvar* (pp. 21-42). København: Hans Reitzels Forlag.